

Р. В. Зварич
викладач кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

УДК 342.724 (477)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Проведено теоретичний аналіз правових підстав визначення та формування національної політики в Україні. Досліджено сучасний стан актуальних проблем суспільства в процесі розбудови України як національної держави.

Ключові слова: Українська нація, національні відносини, національна політика, національна держава.

Сьогодні в наукових дослідженнях та практичних дискусіях особливого значення набувають проблеми формування в Україні національної держави. Тому важливе значення для теорії та практики національних відносин у державі мають правові підстави формування сучасної національної політики.

Національні питання є предметом вивчення у таких науках, як історія, філософія, політологія, соціологія, етнодержавознавство та інших. Однак за аналізом останніх досліджень можна дуже мало знайти публікацій з даної проблематики у правовому полі.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу важливих правових актів України щодо визначення поняття “української нації” та правових засад національної політики в сучасному українському суспільстві.

Нормативно-правовими актами, які в загальному аспекті заклали, але чітко не визначили розуміння концепції “української нації”, є Декларація про державний суверенітет України та Конституція України.

Розділи I–II Декларації про державний суверенітет визначають Україну як незалежну національну державу, що утворилась внаслідок здійснення українською нацією власного невід’ємного права на самовизначення. Метою діяльності держави є захист і охорона національної державності українського народу. До народу України віднесено громадяни всіх національностей Республіки, яким гарантуються рівність перед законом [1].

Згідно зі ст. 11 Конституції України “держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України” [2].

Дана стаття визначає і конституційно закріплює два основних практичних напрямки політики української держави. Перший у науковій літературі визначають як загальний, суть якого полягає у державному сприянні консолідації та розвитку української нації. Другий — спеціальний, що зводиться до державної підтримки розвитку української історичної свідомості, культури та звичаїв. Одночасно Конституція гарантує права корінних народів та національних меншин [3, с. 44–45].

Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року на території України проживає 48,2 млн. осіб, які відповідно до Конституції України становлять Український народ. Він складається з представників понад 130 національностей, у тому числі з ряду етнічних спільнот. Найбільшою етнічною спільнотою є етнічні українці (37,5 млн. осіб). Вони являють собою титульний етнос (народ, що дав назву державі,

© Зварич Р. В., 2011

або українську етнічну націю). Тому, враховуючи поліетнічність українського суспільства, сучасні етносоціальні процеси в Україні відбуваються за наявності умов для формування української політичної нації, приналежність до якої пов'язується з громадянством [4].

Зазначені положення спонукають Україну до ефективної реалізації національної політики у сфері законотворчості та в процесі здійснення повноважень державними органами.

Україною зроблено ряд кроків у напрямку законотворчого планування та законодавчого закріплення національної політики у таких найбільш важливих сферах суспільного життя, як культурна, соціальна та гуманітарна.

Принципи національної культурної політики української держави закладені в Основах законодавства України про культуру. Метою прийняття даного нормативного документа є відродження та захист культури української нації та національних меншин, що проживають на території України. Визнання культури української нації та створення належних умов її реалізації є визначальним принципом та пріоритетним напрямком культурної політики України. Згідно із ст. 22 Основ “вищі органи виконавчої влади та державного управління в Україні зобов'язані створювати умови для відродження і розвитку культури української нації, культур національних меншин, які проживають на території України” [5].

Особливу увагу держави та громадськості у сфері соціального захисту української нації привертає прийнята Кабінетом Міністрів України у травні 2008 року Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми “Здорова нація” на 2009–2013 роки.

У Концепції наведений перелік актуальних проблемних питань, які в майбутньому можуть становити реальну загрозу генофонду нації та безпеці України. Серед них: зниження середньої тривалості рівня життя громадян на 10–12 років у порівнянні з країнами ЄС; передчасна смертність, особливо серед чоловіків працездатного віку. Дані фактори призвели до того, що в Україні зафіксовано один із найвищих у світі показників природного зменшення населення (6,4 на тисячу осіб).

До основних чинників виникнення зазначеної ситуації віднесено хронічні серцево-судинні захворювання (63 відсотки); онкологічні (12 відсотків) та різні види травматизму (8–9 відсотків).

Також особливою загрозою майбутньому країни, як визначено в Загальнодержавній цільовій соціальній програмі, є сучасний стан здоров'я та спосіб життя дітей і молоді. Для прикладу, кожна п'ята дитина в Україні народжується з відхиленнями стану здоров'я. У 90 відсотків школярів діагностуються різні захворювання.

Основними шляхами та способами подолання вищезазначених проблеми є запровадження на державному рівні комплексу заходів, які спрямовані на популяризації здорового способу життя та подолання стану суспільної байдужості до здоров'я нації; широкого залучення громадськості та громадських організацій до формування державної політики у сфері збереження здоров'я нації та впровадження її у життя. Зокрема, підвищення якості здорового раціонального харчування населення України, зменшення шкідливого впливу тютюнокуріння, негативних наслідків вживання алкоголю, зменшення впливу травм на життя і здоров'я людей, підвищення безпеки дорожнього руху тощо [6].

До речі, більшість заходів правовими методами вже запроваджені у суспільне життя. Мається на увазі обмеження реклами тютюнових та алкогольних виробів, заборона куріння та вживання алкогольних напоїв у громадських місцях, посилення відповідальності за порушення вимог якості продукції та умов харчування (заборона реалізації продуктів харчування які містять генномодифіковані організми), внесенням змін до Закону України “Про дорожній рух” тощо. Однак для вирішення даних проблем потрібно ще багато зусиль і часу як зі сторони держави так і суспільства.

Гуманітарна сфера обмежується, як правило, плануванням нормативних актів щодо національної політики на різних стадіях законотворчості. Серед них такі проекти: “Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року”; Закону України “Про концепцію державної етнонаціональної політики”, Закону України “Про мови в

Україні” та Концепції Державної мовної політики, яка схвалена Указом Президента України від 15 лютого 2010 року.

Формування сучасної конкурентоспроможної нації є національними пріоритетами гуманітарного розвитку України. Їх реалізація передбачає:

- формування нової якості життя Українського народу шляхом створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, реалізації нею всіх своїх професійних можливостей, досягнення високих соціальних стандартів, впровадження пріоритетів здорового способу життя, гармонізації людського і природного середовища, збереження та зміцнення здоров’я громадян України, підтримки сім’ї та сприяння народжуваності;
- формування суспільства знань, де знання та можливості їх практичного застосування стануть важливим засобом самореалізації і розвитку особистості та ключовими чинниками прискореного розвитку держави і суспільства;
- розвиток креативного потенціалу людини і суспільства;
- соціальну активність громадян, формування розвиненого громадянського суспільства;
- культурну та політичну консолідацію української нації як модерної європейської спільноти.

Гуманітарний розвиток, як визначено в проєкті Концепції, може бути здійснений за умови ефективного міжнародного співробітництва та врахування національних інтересів України [7, с. 13, 27].

Зміцнення статусу державної української мови є також одним із вирішальних чинників національної самобутності Українського народу та гарантії його національно-державної суверенності [8].

Згідно з ч. 1 ст. 10 Конституції України українська мова є державною мовою в Україні. Відповідно до Конституції в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Статус української мови як державної не позбавляє громадян України права вільно використовувати будь-яку мову для приватного спілкування та задоволення інших потреб. Водночас, як зауважується у проєкті Концепції державної мовної політики, забезпечення мов національних меншин не повинно перешкоджати розвитку державної мови, її функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Тому пріоритетом державної мовної політики має бути утвердження і розвиток української мови як головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі та є базовим системоутворюючим складником української державності й Українського народу — громадян України [9].

Проблема національної ідентичності в Україні набуває особливого значення в сучасних умовах глобалізації. В такій ситуації національна держава має забезпечити життєдіяльність та ефективне функціонування української нації в сучасному світі.

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що українському суспільству для гідного існування та рівноправних відносин на міжнародній арені у сфері національних відносин потрібно зробити наступне:

- державні інститути, насамперед, суб’єкти законотворчості, повинні бути основою забезпечення національної ідентичності. Мається на увазі реальна державна підтримка мови, національної культури а також засобів масової інформації;
- народ України повинен ідентифікувати себе задля загального блага як “українська політична нація”, а держава повинна цьому сприяти всіма засобами, насамперед, правовими;
- територія України як незалежної держави має бути інтегруючим чинником національної злагоди, а не регіональними національними розбіжностями на кшталт “Східна Україна”, “Західна Україна”;
- в умовах Європейської інтеграції та сучасних глобалізаційних процесах Україна з гідністю має вистояти як незалежна, єдина національна держава.

Подальші наукові дослідження даної проблематики можуть бути визначені як

одні з головних засад внутрішньої та зовнішньої політики української національної держави.

Список використаних джерел

1. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. [Текст] // ВВР. — 1990. — № 31. — Ст. 429.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. [Текст] // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
3. Коментар до Конституції України [Текст] / [В. Б. Авер'янов, В. Ф. Бойко, В. І. Борденюк та ін.]; за ред. В. Ф. Опришка (голова), М. Ф. Верменчука, Л. Є. Горьового та ін. — [2-е вид., випр. й доповн.]. — К., 1998. — 412 с.
4. Про концепцію державної етнонаціональної політики : проект Закону України від 06.06.2005 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua:7777/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=24713.
5. Основи законодавства України про культуру від 14.02.1992 р. [Текст] // ВВР. — 1992. — № 21. — Ст. 294.
6. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми “Здорова нація” на 2009–2013 роки від 21.05.2008 р. [Текст] // ОВУ. — 2008. — № 37. — Ст. 1241.
7. Проект Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [Текст] // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 3 (12). — С. 11–30.
8. Про мови в Україні : проект Закону України від 07.09.2010 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=38474.
9. Концепція державної мовної політики. Схвалено Указом Президента України від 15.02.2010 р. № 161/2010 [Текст] // ОВУ. — 2010. — № 13. — Ст. 601.

*Рекомендовано до друку кафедрою теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького
(протокол № 3 від 21 жовтня 2010 року)*

Надійшла до редакції 10.11.2010

Зварич Р. В. Теоретические аспекты определения национальной политики в законодательстве Украины

Проведен теоретический анализ правовых оснований определения и формирования национальной политики в Украине. Исследовано современное состояние актуальных проблем общества в процессе развития Украины как национального государства.

Ключевые слова: Украинская нация, национальные отношения, национальная политика, национальное государство.

Zvarych, R. V. Theoretical Aspects of National Politics' Determination in the Ukrainian Legislation

The article presents theoretical analysis of legal reasons for national Ukrainian policy's determination and formation. The author investigates modern state of actual social problems in the process of building Ukrainian national state.

Key words: Ukrainian nation, national relations, national politics, national state.

